

BEZGEK

Yabancılar Türkçe Öğretimi Dergisi
Journal of Teaching Turkish Language to
Foreigners

Araştırma Makalesi

Cilt 3 (2024) Sayı 3 182-197

Afganistan'daki Türklerin Diline Yönelik Yapılan Lisansüstü Tezlerin Araştırma Eğilimleri: Bir Betimsel Analiz Çalışması (1995-2023)

Research Trends of Postgraduate Theses on the Language of Turks in Afghanistan: A Descriptive Analysis (1995-2023)

Mohammad Asif Ali ¹

Ali, M. A. (2024). Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri: Bir betimsel analiz çalışması (1995-2023). *Bezgek yabancılar Türkçe öğretimi dergisi*, 3(3), 182-197. <http://dx.doi.org/10.56987/bezgek.1495008>

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 03.06.2024
Kabul Tarihi: 17.08.2024
Yayın Tarihi: 15.09.2024

Anahtar Sözcükler

Afganistan
Türkçe
Lisansüstü Tezler
Eğilim

Article Info

Received: 03.06.2024
Accepted: 17.08.2024
Published: 15.09.2024

Keywords

Afganistan
Turkish
Postgraduate Thesis
Trends

Öz

Bu çalışmanın amacı, Afganistan'daki Türklerin dili üzerine yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimlerini ortaya koymaktır. Araştırma için veri kaynağı olarak YÖK'ün Ulusal Tez Merkezi veri tabanı kullanılmıştır. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılmış tezler incelenmiş ve bulgular tablolar hâlinde gösterilmiştir. Çalışmada betimsel içerik analizi yöntemi kullanılarak tezlerin araştırma eğilimleri var olan şekli ile gerçekçi ve bütüncül bir şekilde değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Bu yöntemle elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanan tablolar, kodlar ve frekanslar şeklinde sunulmuştur. Elde edilen verilere dayalı olarak toplam 57 lisansüstü teze ulaşılmış ve bu tezlerin 1995-2023 yılları arasında yapıldığı görülmüştür. 28 farklı üniversitede hazırlanan tezler arasında ilk tezin ve en çok tez çalışmasının Gazi Üniversitesi'nde yapıldığı görülmüştür. Afganistan'daki Türklerin dili üzerine en fazla tez çalışmasının 2023 yılında yapıldığı ve tez yazarlarının çoğunun Afganistanlı olduğu tespit edilmiştir. Yine en fazla çalışmanın Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında hazırlandığı görülmüştür. Tez danışmanlarının çoğu profesördür ve tezlerin tamamı Türkçe yazılmıştır. Tezlerde en çok nitel araştırma yönteminin kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca sonuçlar, tez konularının sırasıyla Afganistan'daki Özbek Türkçesi, Afganistanlılara Türkiye Türkçesi öğretimi, Afganistan'daki Türkmen Türkçesi ve Afganistan'da yaşayan Afşar, Halaç, Kazak ve Kırgız halklarının dilleriyle ilgili olduğu yönünde bir eğilim göstermektedir.

Abstract

This study aims to explore the research trends in postgraduate theses focusing on the language of Turks in Afghanistan. The data was sourced from the National Thesis Center database of YÖK (The Council of Higher Education). The study analyzes these theses, presenting the findings in tabular form, and uses descriptive content analysis to interpret the research trends comprehensively and realistically. The data is presented in the form of codes and frequencies, based on the analysis of the 57 accessible postgraduate theses written between 1995 and 2023. The research reveals that 28 different universities contributed to these theses, with Gazi University producing the highest number. Additionally, 2023 stands out as the year with the most significant number of theses written on the language of the Turks in Afghanistan, and a large portion of the thesis writers were of Afghan origin. Most of the theses were written under the Turkish Language and Literature Department, with professors being the predominant supervisors. All of the theses were authored in Turkish, and qualitative research methods were the most commonly employed. The results also show that there is a notable focus on topics related to Uzbek Turkish in Afghanistan, the teaching of Turkish to Afghans, Turkmen Turkish in Afghanistan, and the languages spoken by the Afshar, Halach, Kazakh, and Kyrgyz communities residing in Afghanistan.

¹ Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye. asifalim2018@gmail.com

Giriş

Afganistan, Türk Cumhuriyetlerin güneyinde yer alan, kendi geleneklerine bağlı olan, birçok etnik gruba ev sahipliği yapan bir ülkedir. Ülkedeki yerleşim yerleri birbirinden büyük dağlarla ayrılmış ve bu dağların varlığı ülkedeki etnik grupların kaynaşmasını engellemiştir. Bu etnik gruplar resmi yerlerde ülkenin resmi dillerini (Peştuca ve Farsça) kullanmakla birlikte kendi aralarında aktif olarak adadillerini kullanmaktadırlar. Araştırmacılar ülkedeki etnik grupların ve dillerinin sayısının 55 civarında olduğuna inanmaktadır. Bu dillerden bazıları Özbekçe, Kırgızca, Kazakça, Urmarice, Arapça, Tatarca, Beluçça, Şeğnice, Brahuvıce, Parunice, Jetice, Pancapça, Lahandaca, Vahice, Sindhice, Keteheççe, Moğolca, Peraçice, Munçice, Türkmençe, Sarıkice, Sanglıçice, Zibakice, İškaşmca, Tirahice, Roşanica, Vaykalice, Inkuvice, Paşayice, Gurbetice ve Hazaraca'dır (Yazdani, 1989'dan aktaran Farzan, 2019, s. 27). Bu dilleri konuşan etnik gruplar, araştırmacılar ve ülke yönetimi tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Deljo (2015), yazdığı *Hazaraların Kadim Tarihi* adlı kitabında Afganistan'daki etnik grupları ırklarına göre üç kategoriye ayırmaktadır. Bunlar Aryanlar (Peştun, Tacik, Beluç, Nuristani), Türkler (Özbek, Türkmen, Aymak, Hazara, Kırgız) ve Hindistan'dan Afganistan'a göç eden az nüfuslu bir kabile olan Barahuvilerdir (Deljo, 2015, s. 433). Uyghun ise yüksek lisans tezinde ülkedeki önde gelen etnik grupları Türkler, Peştunlar, Tacikler ve Hazaralar olarak belirlemiştir (Uyghun, 2023, s. 2). Afganistan'ın 2006 yılındaki ana yasası, etnisite konusuna dil açısından bakmış, dilleri birbirlerine benzeyen toplulukları aynı grupta toplamıştır. Afganistan anayasasının birinci bölümünün 16. maddesine göre, Peştunca ve Darice (Farsça) resmi diller olarak kabul edilmekte ve Özbekçe, Türkmençe, Beluçça, Pamirice ve Nuristanice dillerinin ağırlıklı olarak konuşulduğu bölgelerde bu diller üçüncü resmi dil sayılmaktadır (Afganistan Anayasası, 2006). Afganistan, kuruluşundan (1747) 1970'li yıllara kadar Peştun etnik grubuna mensup krallar tarafından yönetilmiştir. Ancak 1970'lerde Sovyetler Birliği'nin ülkeye müdahalesi ile krallık yöntemi sona ermiş ve tüm etnik gruplar birleşerek Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1989 yılında ülkeyi terk etmesinin ardından bu ülkeye karşı savaşan etnik grupların liderleri merkezi hükümette yer edinemedikleri için yönetim üzerinde çekişmeye başlamış ve bu durum iç savaşa yol açmıştır. İç savaş sırasında etnik grup liderleri kendi sosyal konumlarını tanımlamak için ittifaklar kurmuşlardır. Dil, ırk, mezhep ve coğrafi özellikler açısından benzerlik gösteren diğer etnik grupları etkilemişler, böylece Peştunlar, Tacikler, Hazaralar ve Özbekler ülkede en çok sözü edilen etnik gruplar haline gelmiştir (Parham, 2021, s. 117). Böylece, son 25 yılda etnik grupların liderlerinin iktidara katılımıyla bir ulusal birlik hükümeti kurulmuştur. Fakat Afganistan'da etnik grubu ne olursa olsun toplumun her kesiminden binlerce birey siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal nedenlerle yabancı dil olarak Türkçe öğrenmeye yönelmektedir. Türkçeyi iyi öğrenip iş bulmak, Türkiye'de yaşamak ve Türkiye'de eğitim almak Afganistanlıların Türkçe öğrenmelerinin başlıca nedenleri arasında sayılabilir (Başar, 2018, s. 14).

Türk ve Türkçe kavramları söz konusu olduğunda, bu kavramların halk ve akademisyenler arasındaki anlamları farklıdır. Halk, günlük yaşamı ilgilendiren konularla ilgilenirken, akademisyenlerin konuya bakışı araştırmaya dayanmaktadır. Halk arasında Türk ve Türkçe denilince akla daha çok Anadolu Türkleri gelmektedir. Ancak araştırmacılar bunu daha geniş bir anlam vermektedirler. Bu konuda Alyılmaz (2020), Türk kelimesinin zaman zaman Anadolu'da yaşayan Oğuz grubuna mensup Türkler için kullanılsa da aslında Oğuz, Kıpçak ve Karluk gruplarına mensup tüm Türk boy ve topluluklarının ortak adını karşılayan bir kavram işareti olarak kullanıldığını vurgulamıştır. "Türk" anlamlı dil ögesi ile /+Ça/ görevli dil ögesinin birleşmesinden oluşan "Türkçe" kavram işareti de Eski Türkçe Dönemi'nden bu yana Türkçenin kullanım alanında yer almakta ve Türkçenin temel kaynaklarında da geçmektedir. Buna göre, dünyadaki Türk boy ve topluluklarının dilinin halk arasındaki adı ne olursa olsun, sonuçta Türkçedir. Başka bir deyişle Oğuz Grubu (Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Gagavuz Türkçesi...), Kıpçak Grubu (Kırgız Türkçesi, Kazak Türkçesi, Tatar Türkçesi...) ve

Karluk Grubu'na (Uygur Türkçesi, Özbek Türkçesi) giren boy ve toplulukların dili Türkçe sayılmaktadır (Alyılmaz, 2018, s. 2456). Bu tanımdan hareketle Afganistan'daki Türk topluluklarının dilleri Özbekçe, Türkmençe, Kazakça, Kırgızca olduğu için sırasıyla Karluk, Oğuz ve Kıpçak Türk gruplarına dâhil edilmektedirler. Fakat Afganistan'daki Türkler kendi aralarında farklı bir şekilde gruplandırılmıştır. Afganistan'daki Türkmenler dışında dilleri yakın olan diğer Türk boyları Özbek olarak anılmaktadır. Başka bir deyişle Afganistan'da Özbek etnik grubu Karluk, Kıpçak, Çağatay, Kongrat, Katagan Özbekleri olarak ayrılmaktadır. Çünkü Afganistan Özbek Türkçesi ülkede bir arada ya da ayrı bölgelerde yaşayan Özbek, Karluk, Kırgız, Kıpçak, Kazak, Tatar vb. Türk boylarına mensup kişiler tarafından konuşulmaktadır (Şahin, 2016, s. 188). Afganistan'da Türk topluluklarının halk arasında Özbek olarak anılmasının nedeninin siyasi bir birliktelik olduğu da söylenebilir. Özellikle son 30 yılda etnik grupların liderleri, seçimlerde daha fazla oy alabilmek için etnik duyarlılığı uyandırma politikası izlemişlerdir.

Günümüzde Afganistan'daki Türkler ağırlıklı olarak Güney Türkistan olarak adlandırılan ülkenin kuzeyinde yaşıyor olsa da (Qarash, 2015, s. 162) ülkenin tarihî seyrine bakıldığında Afganistan tarih boyunca Akhunlar, Göktürkler, Gazneliler, Selçuklular, Harezmsahlılar, Timurlular ve Şeybaniler gibi Türk devletleri tarafından yönetilmiştir (Şahin, 2016, s. 1145). Ali Şir Nevai, Hüseyin Baykara, Zahiruddin Muhammed Babür Şah gibi Çağatay Edebiyatı'nın önemli şahsiyetlerine sahip olan bu toprak, edebî anlamda da onların mirasını devam ettirmektedir. "Nevâyî-Baykara Dönemi" olarak bilinen edebî dönem bu toprakta geçmiştir. İsmi geçen bilim adamlarının bu topraklarda yetişmesi nedeniyle Afganistan Türk-İslam medeniyetinin beşiği olmuştur (Mohammadi, 2017, s. 49). Söz konusu dönemde Afganistan Türkleri sosyo-kültürel durum açısından en parlak dönemini yaşamıştır. Türk Cumhuriyetleri (Orta Asya) bölgesinde Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan gibi yeni devletler kurulunca Afganistan'daki Türkler azınlık durumuna düşmüştür. Bu durum ülkedeki Türklerin sosyal statü açısından bir gerileme dönemine girmesine yol açmıştır.

Afganistan'da Özbek ve Türkmen Türkçesi çok eskiden beri öğretilirken, Türkçenin Afganistanlılara yabancı dil olarak öğretilmeye başlandığı, Mehmet Nazif adlı bir öğretmen tarafından yazılan ve 1918 yılında Kabil'de basılan Sarf-ı Türkî adlı kitaptan anlaşılmaktadır. Daha sonra 1921 yılında Afgan Kral Emanullah Han döneminde bir komisyon tarafından yazıldığı düşünülen Kitâb-ı Elifbâ-ı Türkî hazırlanarak Türkçe öğretimine devam edilmiştir (Başar, 2018, s. 5). Fakat Sovyetler Birliği'nin ülkede bulunduğu yıllarda (1979-1989) Türkçe öğretiminde bir aksama yaşanmıştır. Sovyetler Birliği Afganistan'dan çıktıktan sonra Özbek ve Türkmen okullarının sayısı artırılarak Türk dilinin gelişmesi için önemli yatırımlar yapılmıştır. Hem Türkçe öğretiminin hem de bu alandaki araştırmaların önü açılmıştır. Ülkedeki Türkler kendi dillerinde kitap, dergi ve gazete çıkarabilme özgürlüğüne kavuşmuştur. 1992 yılında Afganistan'daki iç savaş sırasında Kuzey Afganistan'daki Özbek Türklerinin lideri Mareşal Raşid Dostum bir heyetle Türkiye'ye gelerek dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Başbakanı Süleyman Demirel ile görüşmüştür. Bu görüşmede Raşid Dostum, Cumhurbaşkanı ve Başbakan'dan Afganistan'daki Özbeklere Türkiye Türkçesi eğitim verilmesini istediğini söylemiş ve Özbek öğrencilerin Türkiye'de eğitim almaları için bazı taleplerde bulunmuştur (Fevzi, 2018, s. 775). Bunun üzerine 1993 yılında bir grup Özbek öğrenciler eğitim için Türkiye'ye gönderilerek çeşitli bölümlerde eğitimlerine başlamışlardır. Bu öğrenciler mezun olduktan sonra Afganistan'da Türkoloji bölümleri de dâhil olmak üzere farklı alanlarda çalışmışlardır (Hayri, 2007, s. 91). Afganistan'da ilk başlarda Türkiye'nin Kabil Büyükelçiliği ve TİKA Kurumu tarafından verilen Türkçe dil dersleri, daha sonra Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı Okulları ve özel kurslar tarafından devam ettirilmiştir. Söz konusu Türkçe eğitim merkezlerinin yanı sıra Afganistan'daki devlet üniversitelerinde de Türkoloji bölümleri bulunmaktadır (Başar, 2018, s. 8).

Tablo 1. Afganistan Üniversitelerindeki Türkoloji bölümleri

Türkoloji Bölümleri						
Üniversite Adı	Kuruluş Yılı	Derslik Sayısı	Öğretim Elemanı Sayısı	Türkçe Öğretilen Seviye	Kütüphane	
1 Kabil Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	1983	3	9	C1	Var	
2 Kabil Üniversitesi Özbek Dili-Türk Dili Bölümü	2018	3	3	A2	Yok	
3 Cevizcan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	2002	2	3	C1	Var	
4 Üstad Rabani Üniversitesi Türk Dil ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü	2014	3	5	C1	Yok	
5 Belh Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	1994	6	8	B2	Var	
6 Seri Pol Üniversitesi Özbek Dili-Türk Dili Bölümü	2013	4	5	A2	Var	
7 Tahar Üniversitesi Özbek Dili-Türk Dili Bölümü	2007	4	7	B2	Var	
8 Faryab Üniversitesi Özbek Dili-Türk Dili Bölümü	1985	5	5	A2	Yok	
9 Bağlan Üniversitesi Özbek Dili-Türk Dili Bölümü	2009	4	5	B1	Yok	
10 Afganistan Milli Savunma Üniversitesi Harp Okulu	2005	2	1	B2	Yok	
11 Cevuzcan Üniversitesi Türkmen Dili Bölümü	2011	4	4	A2	Yok	

Tablo 1’de görüldüğü gibi ülke genelinde 11 Türkoloji bölümü bulunmaktadır. Bunlardan 3’ü Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, 5’i Özbek Dili-Türk Dili Bölümü, 1’i Türkçe öğretmenliği bölümü, 1’i Türkmen Dili ve Edebiyatı bölümü ve Milli Savunma Üniversitesi’nde de Türkiye Türkçesi öğretimi bölümü bulunmaktadır. Alanda daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin başlangıçta Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümü olarak kurulduğu, daha sonra Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne yükselmiştir. Örneğin, Kabil Üniversitesi’ndeki Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümü 2002 yılında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne, Cevizcan Üniversitesi’ndeki Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümü 2013 yılında, Belh Üniversitesi’ndeki Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümü ise 2023 yılında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne dönüştürülmüştür (Ali, 2023, s. 226). Özbek Dili ve Edebiyatı ile Türkmen Dili ve Edebiyatı bölümlerinde Özbekçe ve Türkmençenin yanı sıra A2’den C1 seviyesine kadar Türkiye Türkçesi öğretilmektedir. Böylece bugüne kadar Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı Okulları, özel üniversiteler ve özel okullarla birlikte ülke genelindeki 11 devlet üniversitesinde de Türkoloji bölümleri bulunmaktadır.

Afganistan’daki Türkoloji bölümü öğrencileri, lisans eğitimlerini tamamladıktan sonra yüksek lisans eğitimi için Türkiye üniversitelerine başvurmaktadır. Öğrencilerin bir kısmı Afganistan devlet bursuyla, bir kısmı Türkiye devlet bursuyla, bir kısmı da kendi imkânlarıyla Türkiye’nin farklı üniversitelerinde yüksek lisans ve doktora yapmaktadır. Üniversitede ders dönemlerini tamamladıktan sonra kendi alanıyla ilgili bir tez araştırması yapmaktadır. Afganistan’da Özbek ve Türkmen Türkçesinin yanı sıra Afganistan’da yabancı dil olarak Türkiye Türkçesinin öğretiminin 100 yılı aşkın bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda söz konusu tarihlerden itibaren ülkedeki Türklerin dili üzerine tez çalışmaları da yapılmaktadır. Ancak literatürde ülkedeki Türklerin dili üzerine yapılan tezlerin araştırma eğilimlerini ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu durum, Afganistan’daki Türklerin dili üzerine yapılan tezlerin araştırma eğilimlerinin belirlenmesini gerekli ve değerli kılmaktadır. Bu makalede Afganistan’daki Türklerin dili üzerine yapılan lisansüstü tezlerin tespit edilmesi ve çeşitli açılardan analiz edilerek araştırma eğilimlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerin sayısı ve türüne göre dağılımı nasıldır?

2. Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerde danışmanların ünvan dağılımı nasıldır?

3. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerde yazarların uyruğu dağılımı nasıldır?
4. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
5. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
6. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerin ana bilim dallarına göre dağılımı nasıldır?
7. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerde tercih edilen diller hangileridir?
8. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerin konu ve temaya göre dağılımı nasıldır?
9. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan lisansüstü tezlerde tercih edilen araştırma yöntemi nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada Afganistan'daki Türklerin dili üzerine yapılan tezlerin araştırma eğilimlerini belirlemek amacıyla YÖK tez merkezinde yayınlanan tezler veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Tezler doküman niteliğinde olduğu için çalışmada doküman analizi yönteminin kullanılması tercih edilmiştir. Doküman analizi hedeflenen olgu ya da olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Karasar'ın (2015) Best (1959) ve Rummel'den (1968) aktardığına göre doküman analizi genel tarama ve içerik analizi yöntemi olmak üzere iki farklı türde gerçekleştirilir. Bunlardan içerik analizi yöntemi nitel araştırmalarda kullanılır. Nitel araştırmada veriler tek tek okunur, kodlanır, kategorize edilir ve araştırma sonuçları bu şekilde sunulur (Merriam, 1998, s. 58). İçerik analizi araştırmaları da meta-analiz, meta-sentez (tematik) ve betimsel içerik analizi olarak üçe ayrılır. "Betimsel içerik analizi; belirli bir konu üzerinde yapılan çalışmaların ele alınıp eğilimlerinin ve araştırma sonuçlarının tanımlayıcı bir boyutta değerlendirilmesini içeren sistematik çalışmalardır." (Çalık ve Sözbilir, 2014, s. 34). Araştırma, Afganistan'daki Türklerin dili üzerine yapılan tezlerin araştırma eğilimlerini belirlemeyi amaçladığından betimsel içerik analizi yapılması uygun görülmüştür. Böylece, 1995-2023 yılları arasında Afganistan'daki Türklerin dili üzerine yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri var olduğu gibi gerçekçi ve bütüncül bir şekilde değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın veri kaynağı, Afganistan Türklerin dili hakkında yapılan Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (<http://tez2.yok.gov.tr>) veri tabanında erişimine izin verilerek dizinlenen yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşmaktadır. Tezler araştırma kapsamında seçilirken Afganistan'daki Türk boylarının birinin dili hakkında veya Afganistanlılara Türkiye Türkçesi öğretimi alanında yapılmış olması temel alınmış, dil hariç diğer alanlarda yapılmış olan tezler araştırma kapsamının dışında tutulmuştur.

Veriler, YÖK'ün Ulusal Tez Merkezi veri tabanından kavram ve anabilim dalı düzeyinde tarama yapılarak elde edilmiştir. Kavram taramasında, "Afganistan, Türkçe, lisansüstü tezler"; anabilim dalı taraması ise, "Türkçe Eğitimi, Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları,

Türk Dünyası Edebiyatı, Türkçe Öğretmenliği, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Türkiyat Araştırmaları, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi” anahtar kelimeleri seçilmiştir. Tarama sürecinde 57 lisansüstü tezine ulaşılmıştır. Ulaşılabilen tezlerin incelenmesi için araştırmacı tarafından çalışmanın amacı çerçevesinde, araştırma yöntemine ilişkin literatür de dikkate alınarak daha önce Şimşek vd. (2007), Bektaş ve Karadağ (2013) ve Yılmaz (2023) tarafından kullanılan “Tez İnceleme Formu”ndan yararlanılmıştır. Bu formda yıl, sayı ve düzeyi, danışman ünvanı, yazarın uyruğu, üniversite, ana bilim dalı, konu ve araştırma yöntemi başlıkları bulunmaktadır. Formun geçerliği test etmek için Türkçe eğitimi alanında çalışmaları olan 4 uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda taslak formun tezleri sınıflandırmak için yeterli olacağına karar verilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Afganistan’daki Türklerin dili üzerine yapılan tezlerin eğilimleri belirlenmiştir. Makalede tezlerin düzey ve sayılarına göre dağılımı, danışman ünvanları, yazarın uyruğu, yayın yılları, üniversite, ana bilim dalı, araştırma konusu ve araştırma yöntemi incelenmiştir. Elde edilen bulgular araştırma soruları temel alınarak 9 tablo hâlinde sunulmuştur.

Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 2. Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan tezlerin sayısı ve türü

Araştırmanın Türü	f	%
Yüksek Lisans	44	%77.19
Doktora	13	%22.80
Toplam	57	100,00 %

Tablo 2’de görüldüğü gibi, Afganistan’daki Türklerin diline yönelik toplam 57 lisansüstü tez belirlenmiştir. Tezlerin çoğu yüksek lisans (44) düzeyindeki tezlerden oluşmaktadır.

İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 3. Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan tezlerde danışmanların ünvan dağılımı

Danışman Ünvanı	f	Yüzde
Prof. Dr.	33	%57.89
Doç. Dr.	15	%26.31
Yrd. Doç. Dr.	5	%8.77
Dr. Öğr. Üyesi	4	%7.01
Toplam	57	100,00%

Tablo 3 incelendiğinde, Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan 57 lisansüstü tez danışmanından 33’ü profesör, 15’i doçent, 5’i yardımcı doçent ve 4’ü doktor öğretim üyesi olmuştur. Fakat burada yardımcı doçent ile doktor öğretim üyesi arasında kıdem farkı bulunmamakta, aynı pozisyon eski ve yeni tezlerde farklı kelimelerle anılmıştır.

Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 4. Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan tezlerin yazarlarının uyruğu

Yazarın Uyruğu	f	Yüzde
Afganistanlı	45	%78.94
Türkiyeli	12	%21.05
Toplam	57	100,00%

Tablo 4’te Afganistan’daki Türklerin dili üzerine yapılan tezlerin yazarlarının sırasıyla çoğunlukla Afganistanlılar ve Türkiyeliler olduğu görülmektedir.

Dördüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 5. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan tezlerin yıllara göre dağılımı

Yıl	f	%
1995	2	%3.50
2007	2	%3.50
2008	2	%3.50
2011	2	%3.50
2012	3	%5.26
2013	5	%8.77
2015	1	%1.75
2016	5	%8.77
2017	2	%3.50
2018	3	%5.26
2019	5	%8.77
2020	5	%8.77
2021	3	%5.26
2022	8	%14.03
2023	9	%15.78
Toplam	57	100,00%

Tablo 5, 1995'ten 2023'e kadar Afganistan'daki Türklerin dili hakkında yüksek lisans ve doktora tezleri yazıldığını göstermektedir. Ülkedeki Türklerin dili üzerine en fazla (9) tez 2023 yılında, en az (1) tez ise 2015 yılında yazılmıştır.

Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 6. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan tezlerin üniversitelere göre dağılımı

Üniversite	f	%
Gazi Üniversitesi	9	%15.78
Atatürk Üniversitesi	5	%8.77
Sakarya Üniversitesi	4	%7.01
Selçuk Üniversitesi	4	%7.01
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	3	%5.26
Ankara Üniversitesi	3	%5.26
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	3	%5.26
Akdeniz Üniversitesi	2	%3.50
Hacettepe Üniversitesi	2	%3.50
Kocaeli Üniversitesi	2	%3.50
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	%3.50
Bursa Uludağ Üniversitesi	1	%1.75
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	%1.75
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1	%1.75
Fatih Üniversitesi	1	%1.75
Anadolu Üniversitesi	1	%1.75
Ege Üniversitesi	1	%1.75
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1	%1.75
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	%1.75
İstanbul Üniversitesi	1	%1.75
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	%1.75
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	%1.75
Fırat Üniversitesi	1	%1.75
Pamukkale Üniversitesi	1	%1.75
Erciyes Üniversitesi	1	%1.75
Ordu Üniversitesi	1	%1.75
Kırıkkale Üniversitesi	1	%1.75
Yıldız Teknik Üniversitesi	1	%1.75
Mustafa Kemal Üniversitesi	1	%1.75
Toplam	57	100,00%

Tablo 6’da görüldüğü gibi Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan en çok tez sırasıyla Gazi Üniversitesi (9), Atatürk Üniversitesi (5), Sakarya Üniversitesi (4) ve Selçuk Üniversitesinde (4) yazılmıştır.

Altıncı Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 7. Afganistan’daki Türklerin Diline Yönelik Yapılan Tezlerin Ana Bilim Dalına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	F	%
Türk Dili ve Edebiyatı ABD	31	%54.38
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları ABD	9	%15.78
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD	5	%8.77
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ABD	3	%5.26
Türkçe Eğitimi ABD	2	%3.50
Türkiyat Araştırmaları ABD	2	%3.50
İlköğretim ABD	1	%1.75
Eğitim Bilimleri ABD	1	%1.75
Türk Dili ABD	1	%1.75
Türk Dünyası Edebiyatı ABD	1	%1.75
Türkçe Öğretmenliği ABD	1	%1.75
Toplam	57	100.00%

Tablo 7’de yer alan Afganistan’daki Türklerin dili konusunda lisansüstü tezlerin ana bilim dallarına göre dağılımında ise 31 çalışma ile Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, en çok çalışmanın yapıldığı ana bilim dalı olmuştur. Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı 9 çalışma ile ikinci sırada yer almaktadır. Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, 5 çalışmayla üçüncü sıradayken, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ana Bilim Dalı 3 çalışmayla dördüncü sıradadır.

Yedinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 8. Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan tezlerin yazıldığı dile göre dağılımı

Dil	F	Yüzde
Türkiye Türkçesi	57	%100
Toplam	57	%100

Tablo 8’de görüldüğü gibi Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan tezlerin hepsi Türkiye Türkçesiyle yazılmıştır.

Sekizinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 9. Afganistan’daki Türklerin Diline Yönelik Yapılan Tezlerin Konuları

Araştırma Konusu	f	%
Afganistan Özbek Türkçesi		
Afganistan Özbek Türkçesi Ağzı	6	%10.52
Afganistan Özbek Şairlerin Hayatı ve Eserleri	5	%8.77
Afganistan Özbeklerin Folkloru	4	%7.01
Afganistan Özbekçesi ile Türkiye Türkçesinin Karşılaştırılması	3	%5.26
Afganistan Özbek Türkçesi Masalları	2	%3.50
Afganistan Özbek Türkçesi Atasözleri	2	%3.50
Afganistan Özbek Türkçesi Hikâyeleri	2	%3.50
Afganistan Özbek Türkçesi Grameri	2	%3.50
Afganistan Özbek Efsaneleri	1	%1.75
Afganistan Özbek Türkçesi Sözlüğü	1	%1.75
Afganistan Özbek Türkçesinin Tarihi	1	%1.75
Afganistan Özbek Türkçesi Kadın Şairleri	1	%1.75
Afganistan Özbek Türkçesinin Nesri Üzerine	1	%1.75
Afganistan Özbekçesinin Üzerinde Farsçanın Tesiri	1	%1.75
Afganistan Özbekçesinin Metin Transkripsiyonu	1	%1.75
Afganistan Türkmen Türkçesi		
Afganistan Türkmen Şairler	2	%3.50
Afganistan Türkmen Halk Hikâyeleri	1	%1.75
Afganistan Türkmen Ağzı	1	%1.75
Afganistan Türkmen Halk Bilim Unsurları	1	%1.75
Afganistan Türkmençesinin Metin Transkripsiyonu	1	%1.75
Afganistan Türkmençesi ile Türkmenistan Türkmençesinin Karşılaştırılması	1	%1.75
Afşar, Kazak, Kırgız ve Halaç Türkçesi		
Afganistan Afşarları ve Dilleri	1	%1.75
Afganistan Kırgızları Ağzı	1	%1.75
Afganistan Kazakları Ağzı	1	%1.75
Afganistan Halaçlar ve Türkçeleri	1	%1.75
Afganistan Öğrencilerine Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi		
Afganistan'da Türkçe Dil İhtiyaç Analizi	1	%1.75
Afganistan'da Türkçe Eğitimin Tarihi	1	%1.75
Afganistanlı Öğrencilere Sözcük Öğretimi	1	%1.75
Konuşma Kaygılarının İncelenmesi	1	%1.75
Öğrencilerin Yazılı Anlatım Yanlışları	1	%1.75
Elektronik Dinletilerin Dinlediğini Anlama Başarısı	1	%1.75
Türkçe Öğretimi Bağlamında Gelişen Türkiye Algı	1	%1.75
Türkçe Öğrencilerin Türkiye Karşı Tutumları	1	%1.75
Türkçe Çatı Yapılarının Öğrenimi	1	%1.75
Akademik Yazma Becerisi	1	%1.75
Türkçe Öğretiminde Edebi Eserlerinin Kullanımı	1	%1.75
Öğretim Dili Değişkeninin Öğrenci Başarısına Etkisi	1	%1.75
Türkçe Öğretimi üzerine Bir Değerlendirme	1	%1.75
Toplam	57	100,00%

Tablo 9'da görüldüğü üzere Afganistan'daki Türklerin dili üzerine yapılan lisansüstü tezlerin konularının çoğunluğunu sırasıyla en çok Afganistan Özbekçesi (33), Afganistanlılara Türkiye Türkçe öğretimi (13), Afganistan Türkmen Türkçesi (7), Afganistan Afşarları (1), Afganistan Kırgızları (1), Afganistan Kazakları (1) ve Afganistan Halaçları (1) oluşturmaktadır.

Dokuzuncu Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Tablo 10. Afganistan'daki Türklerin diline yönelik yapılan tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı

Araştırma deseni/ Yöntemler	f	%
Nitel	42	%73.68
Nicel	8	%14.03
Karma	1	%1.75
Belirtilmemiş	6	%10.52
Toplam	57	100,00%

Tablo 10’da görüldüğü gibi, Afganistan’daki Türklerin diline yönelik yapılan tezlerin yazımında sırasıyla en çok nitel, nicel ve karma araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bazı tezlerde hangi bilimsel yöntemin kullanıldığı bilinmemektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yapılan eğilim analizi sonucunda, 1995 yılından bu yana Afganistan’da yaşayan Türklerin dili üzerine tez çalışmaları yapılmaktadır. Söz konusu çalışmaların son 30 yılda yapılmasının nedeni dış etkenler ve iç etkenler açısından değerlendirilebilir. Dış etkenler arasında 1989 yılında Sovyetler Birliği’nin Afganistan savaşında yenilmesi ve son zamanlarda Türkiye’nin dünyadaki siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel konumunun genişlemesi sayılabilir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra diğer Türk Cumhuriyetleri gibi Afganistan Türkleri de kendi diline yönelme fırsatı bulmuştur. Nitekim bu durum Afganistan’daki Türk topluluklarının Türkiye’de Türkçe öğrenmelerine ve kendi dili üzerine daha fazla araştırma yapmalarına zemin hazırlamıştır.

Bu araştırmaların gerçekleştirilmesine zemin hazırlayan bir diğer faktör de Afganistan’da yaşanan değişimlerdir. Afganistan Cumhuriyeti’nin kurulduğu 2001 yılından sonra Afganistan’daki neredeyse tüm etnik grupları kapsayan bir devlet hâline gelmiştir. Ülkedeki üniversitelerde Türkoloji bölümlerinin sayısı artmıştır. Bu dönemlerde yapılan tez çalışmalarının sayısının da arttığı görülmüştür. Örneğin, son 5 yılda (2018-2023) yapılan tez sayısı, önceki dönemlerde (1995-2017) yapılan tez sayısından daha fazladır. Bu sonuçlar, bir etnik grubun ülke kararlarına bir katkısı olduğu görüldüğünde kendi kültürü hakkında araştırma yapma fırsatının arttığını göstermektedir. Yapılan tezlerin Türkiye’de 28 farklı üniversitede hazırlanmış olmasının nedeni, burs veren kurumların belirlediği kontenjanlara göre Afganistanlı öğrencilerin yerleştirilmesi olduğu söylenebilir. Çalışmaların çoğunun Türk Dili ve Edebiyatı bölümü ve Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları ana bilim dallarında yapılmasının nedeni, tez yazarlarının çoğunun lisans eğitimlerini Afganistan’daki Türk Dili ve Edebiyatı veya Özbek Dili-Türk Dili Bölümlerinde tamamlamış olmalarıdır. Aynı zamanda, sonuçlar, tezlerin konularının sırasıyla en çok Afganistan’daki Özbek Türkçesi, Afganistanlılara Türkiye Türkçesi öğretimi, Afganistan’daki Türkmen Türkçesi ve Afganistan’da yaşayan Afşar, Halaç, Kazak ve Kırgız Türkçesi ile ilgili olduğu yönünde bir eğilim göstermektedir. Fakat bu konuda araştırma yapan Öztürk (2022), Afşar topluluğunun diline Güney Oğuzca adını vermiştir. Ayrıca, Öztürk (2022), ülkedeki Türklerin dili ile ilgili makale, tez, kitap ve bildirileri bir arada inceleyerek toplam 43 çalışmaya ulaşırken, bu çalışmada sadece lisansüstü tezler incelenmiş ve 57 teze ulaşılmıştır.

Çalışmada, tezlerin yaklaşık yüzde 70’inin Afganistan’daki Özbek ve Türkmen Türkçesi hakkında yazılmış olmasının nedeni, onların ülke içindeki statüsünün ihmal edilmiş olmasından dolayı kendilerini Türk dünyasında tanıtmak amacına bağlanabilir. İncelenen tezlerin çoğunda nitel yöntemin kullanılmasının nedeni, tezlerin çoğunlukla folklor, lehçe ve ağız araştırmaları, şiir, şairlerin hayatı, atasözleri, masallar, efsaneler, hikâye, sözlük ve ülkedeki Türklerin dilinin grameri gibi konuların ele alınmış olmasıdır.

Çalışmanın sonuçlarına dayanarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

Her bilim dalında olduğu gibi Türkoloji araştırmalarının da eksiksiz bir şekilde yürütülebilmesi için bu alanda daha önce yapılmış olan bilimsel çalışmaların bilinmesi ve yapılacak araştırmalarda kullanılması son derece önemlidir.

Afganistan Türklerinin dili üzerine yapılan tezlerin çoğunlukla kendileri tarafından yazıldığı, sınırlı sayıda konunun ise başkaları tarafından araştırıldığı görülmektedir. Afganistan’ın dünyadaki statüsü bir yana, bilimsel çalışmalar coğrafya veya millet farkı gözetmeksizin dünyanın her yerinde aynı değerde yürütülmektedir. Dolayısıyla Afganistanlı olmayan araştırmacılar da Afganistan’a giderek ülkedeki Türklerle ilgili araştırma yapabilirler.

Bilindiği üzere Afganistan’daki Türkoloji bölümlerinin çoğu Türk Dili - Özbek Dili ve Edebiyatı ana bilim dalıdır. Afganistan’daki Türklerin dili üzerine diğer bölümlerde de araştırmalarının artırılması için Afganistan üniversitelerinde Türk Dili - Özbek Dili ve Edebiyatı bölümlerinin yanı sıra Türkolojinin diğer ana bilim dallarının da açılmasına ortam hazırlanması önerilmektedir.

Çalışmaların çoğunda lehçe ve ağız araştırmaları, şiir, şairlerin hayatı, atasözleri, masallar, efsaneler, hikâyeler, sözlük gibi folklor ve halk edebiyatı konularına daha çok ağırlık verildiği ve Afganistanlılara Türkiye Türkçesi öğretimi konusunda daha az çalışma yapıldığı görülmektedir. Yukarıdaki konuların yanı sıra, Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde önerildiği gibi görsel-işitsel materyallere ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için çevre konularında ders materyalleri tasarlanarak yapılacak deneysel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Afganistan'daki Türklerin diliyle ilgili incelenen tezlerin bazısında hangi bilimsel yöntemin kullanıldığı bilinmemektedir. Bilimsel araştırmalarda soyut veya belirsiz bir durumu somuta dönüştürmek için araştırma yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Lisansüstü tezler de bilimsel çalışma olduğu için alan ile ilgili yapılan araştırmanın belli bir araştırma yöntemiyle yapılması önerilmektedir.

Afganistan'daki bazı Türk toplulukları veya Türk kökenli olduğu iddia edilen topluluklar hakkında herhangi bir tez çalışması bulunmamaktadır. Araştırmanın giriş bölümünde belirtilen Tatar, Kızılbaz, Bayyat, Urmari, Beluç, Şegni, Brahuvi, Paruni, Jeti, Panjab, Lahanda, Vahi, Sindhi, Keteh, Moğol, Peraçi, Münşi, Sariki, Sangliçi, Zibaki, İşkışm, Tirahi, Roşani, Vaykali, İnkuvi, Paşayi, Gurbeti ve Hazaraların dilleri üzerine araştırma yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

Afganistan Anayasası. (2006). Devlet Matbaası.

Ali, M. A. (2023). Afganistan'daki Türkçe öğretimi merkezleri üzerine bir değerlendirme. *Bezgek Yabancılar Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(3), 222-233.

Alyılmaz, C. (2020). "Türk", "Türkçe" ve "Türk Dili" kavram işaretleri üzerine. C. Alyılmaz, O. Er, İ. Çoban (Ed.), *Türkçe eğitiminin güncel sorunları* (s.1-43). Eğiten kitap.

Alyılmaz, S. (2018). Türkçe öğretiminde hedef kitlenin / "öğrenen"in önemi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2452-2463.

Başar, U. (2018). Afganistan'da yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine güncel bir değerlendirme. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 3(1), 1-20.

Bektaş, M., & Karadağ, B. (2013). Hayat bilgisi öğretimi alanında yapılan lisansüstü tezlerinin eğilimleri ve değerlendirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 10(2), 113-129.

Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 33-38.

Deljo, A. (2015). *Tarih-i bastani Hazaraha (Hazaraların kadim tarihî)*. Maksudi Yayınevi.

Erdem Uçar F. M. (2011). *Çağatay Türkçesinde isim*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi.

Faozi, F. (2018). Afganistan'da yeni açılan Türkoloji bölümlerinin Türk ve Afgan kültürüne Etkisi. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 772-780.

Farzan, E. (2019). *Afganistan'da Türkçe öğrenen öğrencilere yönelik dil ihtiyaç analizi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.

Merriam, S. (1998). *Qualitative research and case study applications in education. Revised and expanded from case study research in education*. USA: JB Printing.

Mohammadi, A. (2015). Tarihten günümüze Hazaralar (tarih, dil, folklor ve etnografya). *Belgü*, 2, 29-52.

- Öztürk, G. (2022). Afganistan'daki Türk topluluklarının dilleriyle ilgili yapılan çalışmalar. *Turkish Studies - Language*, 17(2), 607-622.
- Parham, H. R. (2021). *Afganistan'da son yüzyılda dört büyük etnik grubun siyasi katılımı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25, 348-349.
- Sözbilir, M., & Kutu, H. (2008). Development and current status of science education research in Turkey. *Essays in Education, [Special Edition]*, 1-22.
- Şahin, S. (2016). Afganistan Özbek ağızlarında kullanılan zarf-fiil ekleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 39,187-201.
- Şahin, S. (2016). Afganistan'daki Türkmen varlığı ve kültürü üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1144-1160.
- Şimşek, A., Özdamar, N., Becit, G., Kılıçer, K., vd. (2008). Türkiye'deki eğitim teknolojisi araştırmalarında güncel eğilimler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (19), 439-458.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. Basım). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, G. (2023). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde karşılaşılan sorunları ele alan makalelerin incelenmesi (2013-2023). *Bezgek Yabancılara Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(4), 277-290.

İncelenen Tezler

- Akbari, N. (2011). *Afganistan Tahar ili Hocağar ilçesi ağızı (İnceleme - Metin - Sözlük)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Akbari, N. (2017). *Mirza Ali Baht'in Çağatayca Sözlüğü: Ferheng-İ Azferi (Marufü'l-Lugat) İnceleme, Metin, Dizin* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Akyüz, M. (2012). *Geç dönem Çağatay edebiyatından günümüze Afganistan Özbek edebiyatının tarihi gelişimi ve Faryab edebi muhiti* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Attar, N. (2023). *Afganistan Faryab ili Andhoy ilçesi Özbek ağızları (İnceleme- metin- sözlük)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Azizi, F. (2021). *Afganistan Özbek halk edebiyatında yazı ve zeba hikâyesi koşukları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
- Bahman, A. M. (2023). *İstanbul'da yaşayan Andkhoy Türkmenlerinde halk bilimi unsurları.* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Bashqaban, H. (2016). *Afganistan'daki Özbek kadın şairler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Bawer, A. (2022). *Yabancı dil olarak türkçe öğrenen Afganistanlı Özbek öğrencilerinin yazılı anlatım yanlışları* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Berk, R. R. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde elektronik dinletilerin dinlediğini anlama başarısı ve dinleme kaygısına etkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Biray, N. (1995). *Afganistan Kazakları ağızı* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Burget, R. A. (2023). *Afganistan, Tahar ili, Deşti Kale ilçesi ağzı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Dashti, A. (2013). *Ebul Hayr Hayri Faryabi'nin hayatı, sanatı ve eserleri* [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Dashti, A. (2023). *Muhammed Emin Metin Andhoyi'nin hayatı ve şiirleri üzerine bir inceleme* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Darawgar, S. B. (2016). *Afganistan Özbek Türkçesi Grameri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Dinçer, A. (2011). *Kazan Oğuznâmesi üzerine bir dil incelemesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Enayatyar, T. M. (2023). *Afganistan Özbek Türkleri ve Anadolu Türklerinin kadınlarla ilgili atasözlerinin benzerlik yönünden karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Farzan, E. (2019). *Afganistan'da Türkçe öğrenen öğrencilere yönelik dil ihtiyaç analizi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Farzam, F. (2013). *Günümüzümüz Afganistan Özbek Türkçesiyle Türkiye Türkçesinin isim ve fiillerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Faozi, F. (2013). *Afganistan'ın Maymana şehrinde yaşayan Özbek Türklerinin folkloru* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Faozi, F. (2022). *Afganistan Afşarları ve Dilleri* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli
- Hamdam, A. R. (2022). *Afganistan Türkmenlerine ait âşık nur adlı halk hikâyesi (İnceleme – Metin)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Hayri, A. (2007). *Afganistan'da Türkçe eğitiminin tarihi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Hayri, A. (2016). *Türkiye'ye gelen Afganistanlı öğrencilere yabancı dil olarak türkçenin öğretimi üzerine bir değerlendirme (2008-2012)* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Karimi, K. (2013). *Afganistan Özbekçe Türkçesinin üzerinde Farsçanın tesiri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Kaya, M. (2020). *Halaçlar ve Türkçeleri* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Koyuk, A. S. (2020). *Afganistan Türkmen ağzı (Şamal bölgesi)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Köse, Ş. E. (2008). *Özbek kökenli Afgan ve Türk öğrencilerinin aile yapılarının, öğrencilerin çalışma alışkanlığı, işbirliği ve sosyal davranışlarına etkisinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Mahmod, S. F. S. (2012). *Afganistan Özbek Türkçesinde birleşik isimler* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara üniversitesi.

- Maqsudi, A. K. (2018). *Afganistan Özbeklerinin akrabalıkla ilgili atasözlerinin Türkiye 'de kullanılan atasözler ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Morad, N. (2021). *Afganistan'daki Tahar ili Hocağar ilçesinde yaşayan Özbek Türklerinin geçiş dönemleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Muradi, N. (2020). *Mollâ Devlet Geldi Fedâî külliyyatı [1-100] (Giriş, transkripsiyonlu metin, dizin-sözlük)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Nabil, N. (2021). *Afganistan'ın Kunduz ili Türk boylarının halkbilimi monografisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Nazari, N. (2020). *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Afgan öğrencilerin sözcük öğrenme stratejileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Nazary, K. (2018). *Afganistan'da Türkçe öğretimi bağlamında gelişen Türkiye algısı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Nekzad, M. (2016). *Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen Afganistan uyruklu öğrencilerin Türkçeye karşı tutumlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Noor, N. (2020). *Türkmenistan Türkmencesi ile Afganistan Türkmencesinin ses ve şekil bilgisi bakımından karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Noori, E. (2022). *Afganistan'ın Tahar Özbek ağzı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Oyghagh, K. (2019). *Afganistan'ın Tahhar şehrinde yaşayan Özbek Türkleri folkloru* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Özer, A. (2008). *İlköğretim ikinci kademe Özbek asıllı Afgan göçmeni öğrencileri ile Türk öğrencilerin öğrenme stillerinin akademik başarı ve cinsiyete göre karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Pekacar, Ç. (1995). *Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri ağzı* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Qarash, M. Y. (2015). *1900-2000 yılları arasında Güney Türkistan (Afganistan) 'da Özbek Türkçesiyle Şiir Yazan Şairler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Rahimıdashliboroon, Y. (2019). *Mahtumkulu'nun şiir üslubu* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Rashid, A. W. (2017). *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Afgan öğrencilerin konuşma kaygılarının incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Saifi, N. (2016). *Belh (Afganistan) Özbeklerinin efsaneleri üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Samadbek, F. M. (2019). *Afganistanlı öğrencilerin Türkçe çatı yapılarını öğrenirken karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Samim, M. O. (2022). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde akademik yazma becerisinde karşılaştıkları zorluklar (Afganistan örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

- Sarı Kurt, S. (2023). *Afganistanlı şair Huda Verdi'nin kıssaları üzerine dil incelemesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Sediqi, M. S. (2023). *Farklı dildeki edebi eserlerin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanımı: "Gülzar ve Ayna" eserinin Türkçe B1 seviyesine uyarlaması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Sultani, M. S. (2022). *Afganistan Özbeklerinden şair Azizullah Butun'un hayatı, sanatı ve şiirlerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Tadash, H. (2012). *Kunduz ili İmamsahip ilçesi ağzı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Topal, Y. (2007). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde öğretim dili değişkeninin öğrenci başarısına etkisi (Afganistan örneği)* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Toyghun, S. (2013). *Günümüz Afganistan Özbek nesri üzerinde muhteva incelemesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Tuygho, N. A. (2018). *Afganistanlı Özbek şairlerden Taşkın Bahayi ve eserleri üzerine bir inceleme* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Uyghun, S. (2023). *Biz Nege Uruşamız, Muhammed Halim Yarkın (metin, aktarma, dil incelemesi)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Uygun, S. M. (2022). *Muhammed Yahya Hafizî Jawzjanî (Hayatı, sanatı ve eserleri)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Yurdakul, Y. (2022). *Türkiye'deki Afganistan Özbeklerinin ağzı (Ses bilgisi-metinler-gramatikal dizin)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Zaheri, N. (2023). *Afganistan'da yaşayan Özbek Türklerinin masalları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Extended Abstract

Turkish language teaching and education in Afghanistan have a long history. Teaching Turkish as a foreign language in Afghanistan, beyond Uzbek and Turkmen Turkish, spans over 100 years. In recent years, research on the language of Turks in Afghanistan has seen notable growth. Despite the longstanding tradition of thesis studies on this subject, no comprehensive study has yet examined the research trends in postgraduate theses related to the language of Turks in Afghanistan. This study aims to fill that gap by identifying and analyzing the trends in postgraduate theses on the language of Turks in Afghanistan.

The study draws on data from YÖK's National Thesis Center database, examining postgraduate theses and presenting the findings in tabular form. Using descriptive content analysis, the research trends of these theses were evaluated in a realistic and holistic manner. The data was presented as codes and frequencies. The study seeks to answer the following research questions:

1. How are postgraduate theses on the language of the Turks of Afghanistan distributed in terms of number and type? What is the title distribution of supervisors in the graduate theses?
2. How are the authors of these theses distributed according to their nationalities?
3. How are the graduate theses distributed according to years?

4. How are the graduate theses distributed across universities?
5. How are the graduate theses distributed according to major branches of science?
6. What languages are preferred in the theses?
7. What are the main subjects and themes of these theses?
8. What research methods are most commonly used?

The study identified a total of 57 postgraduate theses on the language of Turks in Afghanistan, spanning from 1995 to 2023. These theses were conducted across 28 universities, with Gazi University producing the earliest and the highest number of studies. The most significant number of theses was completed in 2023, and most of the authors were of Afghan origin. The majority of these theses were submitted in Turkish Language and Literature Departments, supervised primarily by professors. All theses were written in Turkish, and qualitative research methods were predominantly employed. The primary research topics centered on Uzbek Turkish in Afghanistan, teaching Turkish to Afghans, Turkmen Turkish, and the languages of the Afshar, Khalach, Kazakh, and Kyrgyz communities.

Based on these findings, several recommendations can be made:

- Most of the theses on the language of Turks in Afghanistan are written by Afghan nationals, with limited research by scholars from other countries. Regardless of Afghanistan's status, scientific studies hold equal value worldwide, making it possible for non-Afghan researchers to conduct research on the Turks in Afghanistan.
- Currently, Turkology departments in Afghanistan are largely focused on Turkish Language and Uzbek Language and Literature. To encourage broader research on other aspects of the language of Turks in Afghanistan, the establishment of Turkish Studies departments at additional universities is recommended.
- Many studies emphasize dialect research, poetry, the lives of poets, proverbs, fairy tales, legends, and stories, but there is a noticeable lack of research on teaching Turkish to Afghans. Future research should address the need for audiovisual materials, as outlined in the Common European Framework of Reference for Languages, and experimental studies should be conducted on developing course materials, particularly those related to environmental issues.
- Some of the analyzed theses did not specify the scientific methods employed. In scientific research, clear methodology is crucial for translating abstract concepts into concrete results. As graduate theses are inherently scientific, it is recommended that future research in this field adhere to established research methodologies.
- No thesis studies have been conducted on certain Turkic communities in Afghanistan or groups claimed to be of Turkic origin. It is recommended to expand research to include languages spoken by the Tatar, Kizilbash, Bayyat, Urmari, Baluch, Shegni, Brahuvi, Paruni, Jetti, Panjab, Lahanda, Wahi, Sindhi, Kete, Mongol, Perachi, Mussi, Sariki, Sanglich, Zibaki, Ishkashm, Tirahi, Roshani, Vaykali, Inkuvi, Pashayi, Gurbeti, and Hazara communities mentioned in the introduction.